

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ НЕОБХІДНОСТІ ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ В ДІТЕЙ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ

Анотація. В статті розглядається необхідність формування моральних цінностей в дітей середнього шкільного віку, від яких залежить загальний моральний розвиток зростаючої особистості.

Ключові слова: мораль, цінність, моральна цінність, виховання.

Аннотация. В статье рассматривается необходимость формирования моральных ценностей у детей среднего школьного возраста, от которых зависит общее моральное развитие подрастающей личности.

Ключевые слова: мораль, ценность, моральная ценность, воспитание.

Annotation. In the article the necessity of forming of moral values is examined for the children of middle school age, which general moral development of growing up personality depends on.

Key words: moral, value, moral value, education.

Постановка проблеми у загальному вигляді. На сучасному етапі розвитку суспільства існує необхідність змін у сімейному та моральному вихованні учнівської молоді; а також необхідним є пошук нових шляхів підвищення впливу сім'ї та школи на формування моральних цінностей підлітків.

Мета статті полягає у з'ясуванні особливостей формування моральних цінностей в дітей підліткового віку за допомогою сім'ї та школи. **Завданням** даної статті є обґрунтування необхідності формування моральних цінностей в дітей підліткового віку.

Аналіз останніх досліджень, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Питанням моралі людство цікавилось починаючи з давніх часів і до наших днів. Багато відомих дослідників, серед яких Білоусова В., Выготский Л., Гармаев А., Здравомыслов А., Кобзар Б., Семиченко В., та інші, вважають мораль важливою людською якістю.

Виокремлення не вирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується зазначена стаття. Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що від сформованості у підростаючого покоління стійких

моральних цінностей залежить розвиток особистості підлітків, їхніх моральних норм, принципів, поведінки в суспільстві та їхнє ставлення до оточуючих. Деякі аспекти виховного впливу моралі на особистість раніше розглядалися, але не достатньо, тому є існує необхідність детального вивчення даної проблеми.

Виклад основного матеріалу. В сучасних умовах, коли соціально-політичне становище в країні значно ускладнило виховний процес, коли підростаюче покоління увібравши в себе всі недоліки суспільства в його переломний період, стає усе більш також непередбаченим, моральне виховання та формування моральних цінностей в молодого покоління висувається на одне з перших місць, як основа виховання особистості в умовах складних взаємовідносин, що вимагає не тільки моральності, самостійності, гнучкості, толерантності але й виховання нової особистості, орієнтованої на загальнолюдські, моральні цінності.

Сучасні умови вимагають звернути увагу до формування моральних цінностей підростаючого покоління, основою яких є позитивне відношення людини до себе, до інших людей, суспільства, природи. Моральні цінності виконуючи функцію регуляторів поведінки охоплюють всі сторони людського буття: сім'ю, працю, освіту, суспільство. Маючи загальнолюдський характер моральні цінності, існуючи разом з іншими цінностями впливають на них коректуючи загальну поведінку людини.

Серед великої кількості систем цінностей та видів їх класифікації розрізняють моральні, наукові, естетичні, юридичні, філософські, релігійні, соціальні, політичні, економічні, фінансові, екологічні і інші цінності. Їх розділяють на матеріальних і духовні, особисті і колективні. Головною ознакою цінності вважається наявність в ній благодіючих для людини якостей, властивостей, можливості використання цінності на користь людині.

Засвоюючи моральні знання людина набуває здатність орієнтуватися в моральних цінностях формуючи особистісну лінію поведінки.

На думку А. Здравомислова [4, с. 12], важливий вплив на моральність людини мають її потреби: «потреби становлять суттєву ланку в системі діючого суб'єкта, це конкретна потреба суб'єкта у сукупності зовнішніх умов його буття, прихильність до зовнішніх обставин, що є його природними якостями».

В. Білоусова [1, с. 33] у питанні формування моральних цінностей надає перевагу спілкуванню, що в атмосфері взаємної поваги утворює одну з складових основи морального розвитку людини. «Моральна цінність спілкування полягає в тому, що воно є безпосереднім джерелом досягнення добра».

На думку Ю. Сидоренко [11, с.50]: «моральні почуття виступають як психічні реакції і стани, у яких людина переживає свою залежність від суспільства, від інших людей, своє ставлення до своїх та чужих вчинків в залежності від ступеня їх моральної цінності».

Описуючи моральний розвиток особистості, А. Гармаєв [3] відзначає початок морального розвитку дитини з дитинства, відносячи до цього періоду її внутрішні оцінки, переваги та зовнішню поведінку оточуючих людей. Дитина підліткового віку несвідомо та безпомилково сприяє особливості життя оточуючих, їх відносини між собою, відношення до праці, сенси дорослого життя.

На думку Б. Кобзара [6, с. 29]: «Моральний розвиток особистості характеризується не тільки і стільки обсягом знань про норми поведінки, умінням правильно оцінити той чи інший вчинок (хоча це також дуже важливо), а й моральною діяльністю. По справжньому гуманна особистість не та, яка лише висловлює співчуття, а та яка співчуваючи, обов'язково діє».

Згідно вітчизняних традицій, існують невідвласні вольової саморегуляції афективні мотиви гальмуючі моральний розвиток особистості, та руйнуючі здатність індивіда будувати моральні відносини з іншими людьми. Е. Попов [5, с. 142] вважає можливим перебування людей у трьох станах: «одні цілком служать їм і не думаючи позбавлятися їх; інші борються з пристрастями, але захоплюються ними; треті викоринили або викоринюють у собі пристрасті, переборюючи їх».

Аналізуючи філософські, психологічні та педагогічні праці науковців з формування моральних цінностей особистості стає очевидним відсутність чіткого визначення поняття цінності.

Відомим філософом І. Кантом [8] було введено у філософію поняття цінності, яке потребує достатнього досліджування проблематики з цього напрямку. Розглядаючи у протистоянні сфери моральності та необхідності І.Кант зв'язував цінність з вольовими особливостями людини які впливають на її моральний вибір.

Придбання моральних цінностей зростаючою особистістю як початок формування її поглядів на суспільство, його взаємини, ідеали, здатність до взаємодії з іншими людьми. Взаємодія індивіда з навколишніми, спонукає розвиток його особистого ставлення до моралі. Згідно уявлення А.Петровського [9, с. 64] : «Особистість – характеризує система ставлень, зумовлених її життям у суспільстві. В процесі відображення об'єктивного світу активно діюча особистість виступає як ціле, в якому пізнання об'єктивного здійснюється в поєднанні з її переживанням».

Л. Виготський [2, с. 383] вважає, що переживання формує особистість: «Довкілля, – визначає розвиток дитини через переживання оточення. Отже, найсуттєвішою є відмова від абсолютних показників оточення; дитина є частиною соціальної ситуації, ставлення дитини до оточення й оточення до дитини подається через переживання... Це зобов'язує до глибокого внутрішнього аналізу переживань дитини, тобто до вивчення оточення, яке переноситься значною мірою всередину самої дитини, а не зводиться до вивчення зовнішніх обставин її життя».

У сучасних навчальних закладах нашої країни знайомлять учнів з історією свого народу, особливостями його побуту і трудової діяльності, психологією, а також передають знання про свій родовід, про національний спосіб життя та виховання, формуючи моральні цінності і принципи особистості.

Великий простір моральних відносин охоплює сфери внутрішнього світу людини та області її зовнішніх соціальних відносин. Людина завжди повинна прагнути діяти в межах моральності, але не завжди вона має впевненість у благодетності особистого морального вчинку. Дуже часто в житті ми змушені здійснювати вибір між різними етичними цінностями ставлячи деякі понад іншими. Моральні цінності формуються на підставі особистісної оцінки людини реальностей і вчинків. Підставою до морального вчинку є:

- природні моральні відчуття людини, що йдуть своїм корінням в світ спілкування вищих тварин;
- позитивні якості людини;
- надбання норм і принципів моральної поведінки особистості.

Загальною категорією яка позначає моральні цінності є категорія добра, що охоплює велику сукупність дій, принципів і норм моральної поведінки. Крім важливої моральної цінності доброта є ціла низка інших: чесність, правдивість, обов'язковість, щирість, вірність, відданість, совість, честь, гідність, надійність, доброзичливість, добродійність, сумлінність, порядність, подяка, гуманізм, милосердя, чесність, відповідальність, терпимість, співпраця, відповідальність, справедливість, працелюбність, тощо.

Моральні цінності спресовані часом і досвідом соціуму, кореняться в природі людини спираючись частиною на її моральні завдатки. Історично встановлені суспільством моральні цінності і принципи, маючи соціальне походження, однакові для всіх людей цього суспільства. Не звертаючи увагу на суттєву роль середовища, природи, суспільства і інших зовнішніх реальностей в житті людини, вона є найголовнішим творцем морального боку особистого життя. Сформована людина здатна активно творити моральні вчинки посилюючи моральність суспільства у якому вона знаходиться.

Формування в себе моральних цінностей необхідне кожній людині, хоча, вони не зроблять людину одразу краще, а лише допоможуть розвинути

особисту самосвідомість, збудять відчуття її відповідальності за своє моральне самовдосконалення.

Якість морального виховання особистості і формування в неї моральних цінностей залежить від зовнішніх і внутрішніх чинників особистісного розвитку, врахованих, створюваних і використовуваних для конструювання освітнього середовища, найефективніше сприяючого досягненню вибраних вихователем цілей.

Виникає необхідність створення умов для вимоги особистісного відношення до загальних і соціально-професійних цінностей за рахунок надання вихованню смислових значень, сприяючих просуванню вихованців від автоматичного виконання, до розуміння і прийняття сенсу цінностей для розвитку своєї особистості та осмисленої участі в соціально-професійних ролях.

Згідно з праць В. Семиченко [10, с. 33] спрямованих на психологію соціальних відносин, спостерігаємо суттєвість впливу групи на кожного її члена. «Група здатна примножити індивідуальний потенціал кожного свого члена, але також може виступати негативним фактором його життєдіяльності, стримувати його активність, блокувати прояв найкращих якостей, породжувати нові комплекси і проблеми у міжособистісній взаємодії».

Уявляючи людські відносини як сукупність внутрішніх переживань та зовнішніх дій, яка надає особливість кожної людині, В. М'ясищев [7, с. 115] казав, що: «в умовах вільної взаємодії можуть виявлятися справжні відносини, але в умовах, де відсутня свобода, в умовах залежності однієї людини від іншої, справжні відносини під час взаємодії не виявляються, навпаки, маскуються. Характер взаємодії залежить не тільки від відносин, а й від зовнішніх обставин та становища людей, які вступають у взаємодію».

Висновки та перспективи подальшого розгляду.

В цієї статті нами була висвітлена необхідність формування моральних цінностей в дітей підліткового віку за допомогою сім'ї та школи, але ми не

можемо охопити весь спектр проблеми, тому передбачено подальший розгляд даного питання.

Білоусова В., Выготский Л., Гармаев А., Здравомыслов А., Кобзар Б., Семиченко В.

Література

1. *Білоусова В.О.* Теорія і методика гуманізації відносин старшокласників у позаурочній діяльності загальноосвітньої школи: Моногр. – К.: ІЗМН, 1997. – 192 с.
2. *Выготский Л.С.* Детская психология // Собр. соч.: В 6 т. – М.: Педагогика. – 1984. – Т.4. – 432 с.
3. *Гармаев А.* Этапы нравственного развития ребёнка. – УПЦ Полтавская епархия, Спасо-преображенский Мгарский монастырь, 2002. – 332 с.
4. *Здравомыслов А.Г.* Потребности. Интересы. Ценности. – М.: Политиздат, 1986. – 221 с.
5. *Кант И.* Критика способности суждения: Пер. с нем. – М.: Искусство, 1994. – 367 с.
6. *Кобзар Б.С.* Розвиток гуманізму молодших школярів // Поч.шк. -1994.- №1.-С.28-30.
7. *Мясищев В.Н.* Психология отношений // Избр. психол. тр. / Под ред. А.А. Бодалева; Акад. пед. и соц. наук.– М.; Воронеж, 1995. – 356 с.
8. *Попов Е.* Нравственное богословие для мирян. – М., 1995. – Ч.1. – 540 с.
9. Психология личности. – Т.2. Хрестоматия / Под ред. Д.Я.Райгородского. – Самара: Изд. Дом „Бахрах-М”, 1999. – 544 с.
10. *Семиченко В.А.* Психология социальных отношений. – К.: Магістр-S, 1999. – 168 с.
11. *Сидоренко Ю.Л.* Нравственные чувства, их роль в структуре морального сознания // Вестник Московского государственного университета. Серия ”Философия”. – 1971. – №5. – С.48-56.